

MEĐUNARODNO PRAVO

Vladimir Đuro Degan,

Rijeka, 2000., XVI+958 str., Izdavač: Pravni fakultet u Rijeci.

Pojava svakog novog udžbenika uvijek je događaj vrijedan pažnje, bez obzira na znanstveno područje ili disciplinu koju taj udžbenik obrađuje.

Objavljivanje udžbenika iz međunarodnog prava autora prof. dr.sc. Vladimira Đure Degana ima daleko širi značaj. Valja podsjetiti da je do pojave ovoga djela jedini postojeći cjeloviti udžbenik iz međunarodnog prava u Hrvatskoj bio onaj akademika Jurja Andrassyja još iz 1976. Dinamična znanstvena disciplina kao što je međunarodno pravo, koje se ubrzano razvija upravo u posljednjih dvadesetak godina, već duže vrijeme zahtijeva nov i osuvremenjen udžbenik. Upravo te odlike, između ostalih, krasi ovo novo djelo iz pera profesora Degana.

Udžbenik predstavlja sintezu autorovih brojnih knjiga i drugih znanstvenih radova objavljenih na hrvatskom, engleskom i francuskom jeziku u protekla gotovo četiri desetljeća. Ta je sinteza, prema autorovim riječima, obogaćena i novim saznanjima do kojih je došao pišući sam udžbenik.

Knjiga je podijeljena u šest dijelova:

Prvi dio: Uvod - U uvodnom dijelu pisac objašnjava pojam i pravnu narav međunarodnog prava te obrađuje pitanja podjele pravila međunarodnog prava i odnosa između međunarodnog i unutarnjeg prava. Potom slijedi prikaz razvoja međunarodnog prava od rimskog prava do danas, u svjetlu sukoba između solidarističke i volontarističke koncepcije o uvjetima nastanka i djelovanja pravnih pravila. Nakon toga pisac u kratkim crtama daje pregled političkih zbivanja u Europi između 17. stoljeća i razdoblja nakon drugog svjetskog rata navodeći najvažnije međunarodne pravne instrumente koji su nastali u tom vremenu. U daljnjim izlaganjima se objašnjava pojam izvora međunarodnog prava pod kojima pisac podrazumijeva ne samo izvore prava i obveza za stranke nego i složene postupke stvaranja, izmjene i prestanka pravnih pravila. Uvodni dio završava objašnjenjem pojma pravičnosti u međunarodnom pravu.

Drugi dio: Izvori međunarodnog prava - Pisac obrazlaže pojmove i osnovna obilježja izvora međunarodnog prava - općih načela prava, običaja, međunarodnih ugovora te jednostranih akata.

Objašnjavajući pojam običaja u međunarodnom pravu, pisac podrobnije govori o dva konstitutivna elementa običaja: praksa i *opinio juris*. S obzirom da je u većini slučajeva običaj artikuliran nekim međunarodnim aktima u

pisanom obliku, pisac daje i prikaz materijalnih i dokumentarnih sredstava običajnog prava. Nadalje slijede poglavlja u kojima se govori o uvjetima nastanka i domašaju običajnih pravila, kodifikaciji, progresivnom razvoju i tzv. "legislaciji" u običajnom pravu. Izlaganje o običajima kao izvorima međunarodnog prava završava razmatranjem partikularnih običajnih pravila.

Međunarodni ugovori objašnjavaju se s obzirom na njihovo svojstvo izvora prava ali i pravnog posla. Pri tome se sustavno proučava pravo međunarodnih ugovora u cjelini - kao grane općeg međunarodnog prava koju čine pravila o sklapanju tih ugovora, njihovom stupanju na snagu, rezervama, primjeni, tumačenju, izmjenama, ništavosti te prestanku i obustavljanju njihove primjene. Ukazujući na tri relevantne Bečke konvencije - iz 1969., 1978. i 1986. te na praksu Međunarodnog suda u Haagu, pisac ocjenjuje da je pravo međunarodnih ugovora oblast koja je među najbolje uređenima u međunarodnom pravu.

Iako Statut Međunarodnog suda ne predviđa jednostrane akte države kao izvore međunarodnog prava, pisac ipak naglašava ulogu tih akata kao posebnog izvora partikularnog međunarodnog prava. Svoje stajalište temelji na praksi država u pogledu jednostranih akata, praksi Međunarodnog suda te odredbama Konvencije Ujedinjenih naroda o pravu mora iz 1982.

Ovaj dio završava analizom pravnih učinaka koji proizlaze iz suprotstavljivih stanja (opozabilnosti) kao tekovine najnovijeg razvoja međunarodnog prava.

III Dio: Međunarodna zajednica - Na početku ovoga dijela pisac objašnjava pojmove "međunarodna zajednica" i "subjekti međunarodnog prava". Osobita pažnja posvećena je državi kao glavnom subjektu međunarodnog prava. U okviru toga obrađuju se prava i dužnosti država, sukcesija država (s osobitim naglaskom na sukcesiju bivše SFRJ), neutralnost država, priznanje država i vlada kao i sva druga pitanja važna za precizno određenje položaja države u međunarodnom pravu. Iscrpno se izlaže materija diplomatskog i konzularnog prava.

O nekim pitanjima u međunarodnom pravu pisac u ovome dijelu daje posebna objašnjenja. Radi se o imunitetu države od sudbenosti i od sredstava ovrhe, pitanju odgovornosti u međunarodnom pravu, šteti i njezinom ispravljanju, odgovornosti države za međunarodne zločine te pravnom uređenju međunarodne zaštite okoliša.

Podrobno se objašnjava i položaj međunarodnih organizacija kao sve značajnijih subjekata u međunarodnom pravu.

Iznimno sadržajno se objašnjava položaj čovjeka u međunarodnom pravu. Posebno se naglašava važnost zaštite prava čovjeka ali i uređenja njegove odgovornosti u međunarodnom pravu. Pisac iznosi i argumentira svoje stajalište da čovjeka ne treba smatrati subjektom međunarodnog prava, unatoč tome što se međunarodno pravo sve više razvija u korist pojedinca.

IV Dio: Objekti u međunarodnom pravu - U ovome dijelu pisac ponajprije objašnjava pojam državnog područja kao trodimenzionalnog prostora koje je objekt međunarodnog prava jer svaka država prema tom pravu na svome državnom području uživa tzv. "teritorijalnu suverenost". Državna područja su određena državnim granicama. O načinima i postupcima određivanja tih granica pisac posebno govori naglašavajući pritom važnost odgovarajuće primjene i poštivanja načela *uti possidetis*. Posebno se objašnjavaju originalni i derivativni načini stjecanja državnog područja. Analizira se i pravno uređenje međunarodnih rijeka i jezera kao i pitanje suverenosti država u zračnom prostoru. Izlažu se i osnovna obilježja svemirskog prava.

Potom pisac daje povijesni prikaz razvoja međunarodnog prava mora, od rimskog doba do danas. Podrobnije se opisuju rezultati postignuti na tri dosad održane konferencije UN o pravu mora - Prve konferencije iz 1958. na kojoj je materija prava mora podijeljena u četiri posebne konvencije; Druge konferencije iz 1960., na kojoj su se bezuspješno pokušala riješiti važna pitanja koja su ostala otvorena nakon Prve konferencije; te konačno Treće konferencije iz 1982., koja je rezultirala donošenjem Konvencije UN o pravu mora.

U nastavku slijedi vrlo iscrpan prikaz pravnog uređenja različitih dijelova mora, morskog dna i podzemlja kakvo je danas na snazi. Pri tome su svi ti dijelovi podijeljeni u tri velike skupine, s obzirom na odnos isključivih prava obalne države te na prava i slobode svih država. U prvoj su skupini dijelovi mora, morskog dna i podzemlja koji čine državno područje. Drugu skupinu čine dijelovi mora, njegova dna i podzemlja u kojima obalna država uživa "suverena" ili neka druga prava. U treću skupinu ulaze dijelovi navedenih prostora koji su izvan granica nacionalne jurisdikcije država. U vezi s tim se analizira i pravni položaj broda s obzirom na njegovu namjenu i dio mora u kojem se nalazi.

U odjeljku o Međunarodnoj zoni pisac kritički analizira odredbe Sporazuma o primjeni dijela XI. Konvencije UN o pravu mora s Prilogom, iz 1994. Pri tome iznosi stajalište da taj dokument sadrži brojne ustupke industrijski razvijenim državama koji ozbiljno ugrožavaju poštivanje načela po kojem je Međunarodna zona opće dobro čovječanstva.

Posebno mjesto zauzimaju izlaganja o tjesnacima. Nakon objašnjenja pojma tjesnaca pisac daje prikaz pravnog uređenja različitih skupina tjesnaca s obzirom na režim prolaska kroz njih.

Ovaj dio završava prikazom posebnog pravnog uređenja internacionaliziranih morskih kanala - Sueskog, Panamskog i Kielskog.

V Dio: Mirno rješavanje sukoba i osiguranje mira - Povelja Ujedinjenih nacija propisuje opću dužnost država i drugih subjekata međunarodnog prava da svoje sporove rješavaju mirnim sredstvima. U ovome dijelu udžbenika

pisac daje pregled sredstava mirnog rješavanja sporova. Pri tome su sva sredstva podijeljena u tri osnovne skupine. Prvu skupinu čine tzv. "diplomatska sredstva" (izravni pregovori, dobre usluge, posredovanje). U drugu skupinu - institucionaliziranih sredstava - ulaze istraga i mirenje. Treću skupinu, a to su sredstva koja dovode do obvezujuće presude, čine arbitraža i rješavanje spora pred nekim nadležnim stalnim međunarodnim sudskim tijelom. Sva navedena sredstva pisac zasebno analizira ukazujući na prednosti i nedostatke svakog od njih te na međusobne sličnosti i razlike. U okviru analize posljednje skupine sredstava, osobita pažnja je posvećena prikazu djelovanja Međunarodnog suda u Haagu.

Raspravlja se i o rješavanju sporova u krilu međunarodnih organizacija, u prvom redu Ujedinjenih nacija. Slijedi iscrpno analitičko izlaganje sve aktualnije materije kolektivnih mjera i mirovnih operacija. Konačno, važno sredstvo očuvanja mira i sigurnosti svakako je i sustav kontrole naoružanja i razoružanja. Pisac daje pregled i osnovna obilježja međunarodnih ugovora relevantnih za to područje.

Usprkos naporima međunarodne zajednice da se svi sporovi rješavaju mirnim putem, bez upotrebe sile, institut samopomoći u međunarodnom pravu i danas je vrlo važan. Stoga pisac u posebnom odjeljku govori o različitim oblicima samopomoći s osobitim naglaskom na retoriziji i represalijama. Navode se pravila međunarodnog prava o pretpostavkama koje moraju postojati da bi uporaba tih sredstava bila dopuštena.

VI Dio: Pravo oružanih sukoba - Nakon sustavnog prikaza izvora ove oblasti međunarodnog prava, pisac naglašava važnost razlikovanja rata od drugih vrsta oružanih sukoba. Posebno govori o pravilima ratnog i humanitarnog prava primjenjivima na sve vrste oružanih sukoba. Podrobnije se analiziraju temeljna pravila koja se odnose na međunarodne oružane sukobe. Naglašava se potreba poštivanja ograničenja koja postoje pri takvim sukobima te se opisuje položaj posebno zaštićenih osoba (civila, ranjenika, zarobljenika itd.).

Posebno poglavlje posvećeno je ratovanju na moru i njegovim osobitostima u pogledu prostora na kojem se odvija (more) i objekata kojima se vrše neprijateljstva (brodovi). Pisac govori o ograničenjima ratovanja na moru s obzirom na zaštićene osobe, sredstva i metode ratovanja te objekte napada. Objašnjavaju se pojmovi neutralnosti, nezaraćenosti i neutralizma kao i prava i dužnosti neutralaca i zaraćenih strana u kopnenom i pomorskom ratu. Analizirajući položaj neutralnih i neprijateljskih trgovačkih brodova i robe u pomorskom ratovanju, pisac navodi različite slučajeve uporabe neutralnoga trgovačkog broda radi pružanja usluga zaraćenoj strani (protoneutralna pomoć, prijevoz kontrabande, probijanje blokade). U tom kontekstu govori i o mjerama koje zaraćena strana može poduzeti prema neprijateljskom ili neutralnom trgovačkom brodu.

Na kraju udžbenika nalazi se opširno stvarno kazalo koje uključuje više od 270 pojmova.

Materija međunarodnog prava u ovom je udžbeniku obradena vrlo sustavno i pravno precizno. Jasan i jednostavan piščev izričaj čini ovu knjigu vrlo lako čitljivom.

Obradujući pojedina pitanja pisac daje i kritički prikaz relevantne sudske i arbitražne prakse, što ovom djelu daje osobitu vrijednost i aktualnost.

Udžbenik profesora Degana izuzetno je važan u prvom redu za studente prava i njihove nastavnike. Međutim, krug čitatelja ove knjige je znatno širi. Ovo je djelo značajan izvor saznanja i za političare, diplomate i druge praktičare kojima ono može biti od dragocjene pomoći pri rješavanju nekog konkretnog međunarodnopravnog problema.

Mr.sc. Jasenko Marin, asistent
Jadranski zavod HAZU

Summary

Vladimir Đuro Degan: *Međunarodno pravo [International Law]*,
Faculty of Law of Rijeka University, Rijeka, 2000, XVI+958 pages

The author divided the subject-matter of this textbook into the following parts:

Part I: Introduction - This part deals with the legal nature and historical development of international law.

Part II: Sources of International Law - The author analyses various sources of international law. He starts with general principles of law, which is followed by customary law and the law of international treaties. At the end of this part he explains the importance of unilateral acts of a state as a source of international law.

Part III: International Community - The author offers a systematic analysis of subjects of international law (states, other territorial entities, international organizations, some special cases of subjects of international law). Special attention is paid to the position of individuals in international law.

Part IV: Objects in International Law - This part contains explanations related to the issue of the state territory. Some very important areas of international law are dealt with in this part, such as the law of the sea, space law and air law.

Part V: Peaceful Settlement of Disputes and Maintenance of Peace - This part is devoted to the settlement of disputes by peaceful means. The role of the United Nations and other international organizations concerning maintenance of international security and peace is also elaborated.

Part VI: The Law of Armed Conflicts - The author explains some important topics related to the law of armed conflicts and humanitarian law, such as the international and non-international armed conflicts, neutrality in an armed conflict, maritime warfare, etc.

The book is written in a clear and highly readable style. It serves as a university textbook as well as a useful work of reference for those engaged in a practical way with international law.